

JONAS SOLSBERIETIS
John of Salisbury

JONO SOLSBERIEČIO „POLIKRATIKAS“ ARBA „APIE DVARIŠKIŲ PRAMOGAS IR FILOSOFŲ UŽSIĖMIMUS“

John of Salisbury's "Policraticus" or "on the Frivolities
of Courtiers and the Footprints of Philosophers"

ŠEŠTAS SKYRIUS

APIE MUZIKĄ, MUZIKOS INSTRUMENTUS,
MELODIJAS IR JŲ TEIKIAMĄ MALONUMĄ

Tačiau muzikos nereikia klaidingai sieti su lengvabūdiškėmis dvariškių pramogomis, nors dauguma niekdarių jos teikiamą naudą siekia panaudoti savo pačių labui. Juk muzika yra taurios kilmės laisvųjų menų disciplina, nesvarbu ar Pitagoras, ar Mozė, arba Tubalas¹, grojančiųjų kitara tėvas, yra šlovinamas kaip pradininkas. Savo poveikio galia, formų įvairove ir jai tarnaujančių dermių gausa muzika apima pasaulį, visa, kas yra ir kas sakoma, kas skirtinga ir prieštaringa, apima savo dermėmis, tai yra visa, kas nelygu, iki tam tikros ribos suvienija savo lygybės dėniu. Juk šiomis priemonėmis ji net dangaus kūnų judėjimą bei žemiškuosius, arba žmonių, reikalus valdo. Šiomis priemonėmis formuojami ir ugdomi papročiai – garsu išreikštą arba neišreikštą substanciją tam tikru nuostabių gamtos darbu muzikiniais paveikslais paverčia, ritmų ir metrų tonais apvelka ir tam tikrą grožio garbinimą atlieka.

Kad mūsų nuomonei netrūktų patvirtinimo, pridursiu, jog šventieji tėvai pagiriamaisiais atsiliepipimais ją šlovin². Būtent jos galia tramdomas piktosios dvasios šėlsmas ir net ja apsėstuosiuose muzikos malonė švelnina jos galių veikimą. Juk

RAKTĄŽODŽIAI: Jonas Solsberietis, *Polikraticus*, muzika, malonumai.

KEY WORDS: John of Salisbury, *Policraticus*, music, pleasures.

kada Viešpaties siūsta piktoji dvasia apsėsdavo Saulių, Dovydas į rankas imdavo kitarą ir grodavo, tada dvasia liaudavosi karalių kankinti³. O kadangi žodyje slypinti dvasia dar neapreikšta, tinkamiausia yra sielą jai giminišku malonumu raminti ir skatinti visas negandas pamiršti tada, kai jos kilmei ir prigimčiai giminingos dermės paslaptis tobuliau išreiškiama. Juk, daugumos mąstytojų nuomone arba įsitikinimu, siela yra iš muzikinių dermių sudaryta.

Kadangi visos filosofijos vadovas Platonas (Platonas 1995: 72 [35 a, b ir toliau]) (jei tik aristotelininkai neprieštarauja) sielą įsivaizdavo iš dalios ir nedalios substancijos sulipdytą, ir iš tapačios bei skirtingos prigimties suręstą, tai manė, kad ji gali egzistuoti tik tokiu atveju, jeigu iš abiejų substancijų ir prigimčių sulipdytos, padalytos į tris antrąsias, keturias trečiąsias ir devynias aštuntąsias porcijas bus susietos taip, kad keliais aiškiais terminais didžiulė įvairovė vienas kitam prieštaraujančių elementų dermės dėka jų kilmės panašumu bus glaudžiai sujungta. Todėl slaptais prigimties keliais ir tuneliais siela savo gyvybine galia visą pasaulį persmelkia ir jo prigimčiai bei substancijai panašiu protingu gyvybės jutimu kiekvienam daiktui dieviškojo potvarkio sprendimu veiksmingumą atmatuoja. Taip ji visiems maitinimą paskirsto ir savo tyrumu kiekvieną gaivina, nebent kūno svoris sunkumu prislėgtų arba dvasios ramybę išoriniai triukšmai ir sumaištis sutrikdytų.

Kas, kaip tai jau sakiau, gali būti sveikiau negu, sumaiščiai puolant, sielą jos pačios prigimties garsais iš triukšmų apsiausties sugražinti į ją pačią? Trumpiau tariant, kas mūsų dvasiai gali būti artimesnis už garsą, kuris kartu su ja suformuotas, taip lengvu, kaip ir nematomu, ir neapsakomu perėjimu iš visų pusių atskrisdamas pripildo klausą ir savo galia persmelkia tankį kūnų, jų nepažeisdamas, ir tarsi tam tikru ritmu judina sielą, ir savo paties pasirinkimu ją tai parbloškia, tai išaukština. Nors garsas jokia būdu nėra dvasia, tačiau jis tikrų tikriausiai tarsi dvasios eldija tai žmogišką, tai dievišką, tai pranašiską dvasią plukdo. Ir, dailia melodija nuspalvintas, savo grožiu net rūščiausias sielas užvaldo ir atneštu džiugesiu liūdesį išvaiko. Ir jeigu ką nors apgula darbo, nerimo arba nežinios rūpesčiai, tai juos galingai nušluoja.

Kad sielos papročių formavimo ir džiaugsmo galia būtų nukreiptos į Dievo garbinimą, ne tik žmonių dainavimą, bet ir muzikos instrumentų melodijas šventieji tėvai nusprendė pritaikyti, kai garbinimą šventovėse įvedinėjo. Ir jeigu kovojančios bažnyčios autoritetas tau neatrodo pakankamas arba tavo klausos nepasiekia net muzika, skleidžiama triumfuojančiosios, kurios vyresnieji regėjo ir tau parodė griaustinio sūnų, ir kurių balsai *tarytum arfininkų, skambinančių arfomis*⁴; jeigu jų dar neišgirdai, tai išgirsk bent džiūgaujantį karalių, kuris nori, kad tu būtum jo karaliavimo ir džiūgavimo dalyvis, nes sako: *Užveskite giesmę ir muškite būgnelius su žvanučiais, pritarkite švelniai lyromis ir arfomis* (Ps 81, 3).

Klausi, kam visa tai? Kad galėtum šlovinti Dievą *būgnelio žvanučiais ir šoku, ... stygomis ir dūdomis!* (Ps 150, 4). Tai yra arba vienintelis, arba tinkamiausias muzikos panaudojimas. O Frygų ir kitos, į ją panašios dermės auklėjimui nenaudojamos, nes

skatina žmonėse glūdinčią pikta valią. Todėl liūdina ir kelia gailėstį svetima yda sužalotos girtinos disciplinos vaizdas, ir kad paleistuvės rūbais puošiamą ta, kuri pratusi net ir vyriškas sielas skatinti dorybės siekti. Piemenų meilės dainų dainavimas aukštą padėtį užimančių vyrų akivaizdoje anksčiau buvo laikomas smerktinu dalyku, bet dabar sakoma, kad tai girtina, jeigu jie patys dainuoja tas pačias dainas, kurias tinkamiau vadina kvailystėmis (*stulticia*).

Religinis garbinimas teršiamas tuo, kad tam tikru pasirodymu Dievo akivaizdoje į pačią šventovę prasiveržiantys pasileidimo garsai moteriškais dermėmis ir ritmų cezūromis kvailas sieleles stengiasi suminkštinti. Kai išgirsi melodingą muzikos instrumentų grojimą ir jį lydintį choro dainavimą, garsėjantį ir pritylantį, suskambantį ir nutylantį, patikėsi, kad esi ne žmonių, o sirenų koncerte, ir būsi sužavėtas lipšnumu garsų, kuriems savo melodingumu negali prilygti nei lakštingala, nei papūga, nei joks kitas balsingesnis paukštis, nes garsai kyla ir leidžiasi taip lengvai, natos suskirstytos ir sudvejintos taip meistriškai, muzikinės frazės ir atskiros natos, aukšti ir žemi tonai taip meniškai kartojami ir derinami, jog klausia jų nebepajėgia atskirti, o sielą apima toks malonus saldumas, kad ji nebepajėgia įvertinti to, ką girdi.

Pasiekusi savo kraštutinumą, tokia muzika gali veikiau sužadinti niežulį strėnose negu pamaldumą sieloje. Bet saikingumo dėsnio pažabota, sielą nuo rūpesčių vaduoja, laikinus sielvartus išvaiko ir tam tikru grožio dalyvavimu, ramybe ir draugišku džiugesiu Dieve žmonių sielas į angelų draugiją pakylėja. Bet kaip ją tuo saikingumo dėsnio sulaukyti? *Džiūgaus mano lūpos, kai giedosiu šlovės giesmę tau* (Ps 71, 23), – rašo Psalmių autorius. Tad jeigu iš tavo širdies lobyno (Lk 6, 45) tavo lūpos dainuoja Dievui pašlovinimą, jeigu dainuoji dvasia ir siela, galų gale, jeigu dainuoji išmintingai, tai protingai valdydamas savo balsą teisingiausiai taikai saiko dėsnį, ir ne tiek balsu, kiek siela Aukščiausiojo klausą stengiesi pamaloninti ir nuo Jo apmaudo apsaugoti⁵.

O tas, kuris geidulingumo arba lengvabūdiškumo nuotaikas išreiškia, kuris balso malonę naudoja gėdingiems savo paties geiduliams viešai demonstruoti, kuris muzikuoja sąvadautojų klientams ir tikrai nedainuoja Dievui, tas babiloniškais būdais svetimame krašte smaginas⁶. Nežinau, kodėl tokie kaip jis publikai labai patinka, nebent gal todėl, kad mums būdinga visada geisti to, kas uždrausta: juk vogtas vanduo mums atrodo saldesnis ir vogčiomis valgoma duona skanesnė (Pat 9, 17). Taip pat žinoma, kad Frygų ir visos kitos, į pasileidimą ir sugedimą smukdančios muzikos dermės, filosofų sprendimu iš Graikijos valdovų rūmų ne taip seniai buvo pašalintos. Argi pamiršai, kad trakų motinos ir marčios visą savo pasipiktinimą Orfėjumi, kuris savo melodijomis jų vyrus padarė moteriškus, išliejo taip, kad net likimo deivėms parkoms papiktinimą sukėlė; todėl nors jam ir pavyko dainavimu į savo pusę palenkti požemio dvasias, suminkštinti kietą Dito širdį ir laimėti Euridikę, jos sugrįžimas virto nelaime?

Todėl tokios rūšies žmonių laimėjimai laimingos pabaigos dažniausiai neturi ir jų baigtis niekam laimės neatneša. Bet tuos dalykus, kurie sielas minkština ir pa-

pročius ardo, mūsų laikai iš visur savinasi, nors patys ydų turi daugiau, negu reikia. Tad jeigu pastebėsi žmogų, kuris, jų apsuptas, išsaugo rimtį, kuklumą ir drovumą, nepamiršk jo priskirti mūsų laikams atsparių vyrų rūšiai, nes iš tiesų jis yra retas paukštis. Todėl vienas pagarbos vertas vyras⁷, maždaug septynių šimtų vienuolių tėvas, savo vienuolynams išleido įstatymą, kad iš visų juose giedamų giesmių melodijos būtų pašalintos ir kad tik psalmių bei šlovinimų turinio prasmė būtų deklamuojama. Iš tiesų šventasis vyras įtarė, kad melodingumas yra susijęs su geidulingumu, o geidulingumas yra paleistuvystės pradininkas.

Ar tokia muzika nedidina kasdienių puotų blogio taip, tarsi stiprūs gėrimai, jeigu nėra užnuodyti, negali pakenkti? Ar ne beprotybė laužą gesinti šiaudais, židini – aliejumi, o gyvatę nuodais nuodyti? Nors veiksmy ydos pridengiamos tokio pat ydingumo žodžių skraiste, dalyko esmės tai nekeičia. Tai, ką graikai vadina puota arba išgertuvėmis, mes vadiname kilnesniu pobūvio (*convivium*) vardu. Ar tikrai pobūviai yra garbingesni už puotas bei išgertuves? Argi dainomis nekurstomi pobūviai patys savaime nepakankamai atima protą? Argi Viešpats to neparodė žodžiais: *Vargas tiems, kurie, keldamiesi ankstų rytą, negali apsieiti be svaigaus gėrimo, ir prasėdi iki išnaktų, kol įkaušta nuo vyno! Lyros ir arfos, tambūрино ir fleitos lydimi, jie mėgaujasi pokyliuose vynu, o apie Viešpaties darbus jie nieko nenuvokia ir nemato jo rankų užmojo* (Iz 5, 11–12). Argi ne pobūvio metu Babilono karalius pamatė ranką ant sienos rašančią – ‘MENE, MENE, TEKEL ir PARSIN’. Ir štai ką jis reiškia: ‘MENE’ – Dievas suskaičiavo tavo karalystės (dianas) ir privedė ją prie galo; ‘TEKEL’ – tu buvai pasvertas svarstyklėmis ir buvai rastas lengvas; ‘PERES’ – tavo karalystė yra padalyta ir atiduota medams ir persams? (Dan 5, 25–28). Juk iš tiesų Dievas sprendžia, kad karalystės nevertas tas, kuris dieviškus indus, t. y. žmogaus kūnus, atiduoda tuščių pasilinksminimų malonumams ir į santuokos lovą įsileidžia piktašias neskaistumo dvasias. *Šimtą šviesiausių akių turėjo tas Argas* (Ovidijus 1979: 27 [625]), kurias visas užgesino ne miegas, o vienos dūdelės skleidžiami malonūs garsai. Kas tu esi, kad save laikai už jį akylesniu?

Literatūra

Platonas. 1995. *Timajas*. Iš senosios graikų k. vertė Naglis Kardelis. *Timajas. Kritijas*. Vilnius: Aidai: 47–159.

Ovidijus. 1979. *Metamorfozės*. Iš lotynų k. vertė Antanas Dambrauskas. Vilnius: Mintis.

Nuorodos

¹ Viduramžiais Jubalas buvo vadinamas Tubalu. Biblijoje apie jį rašoma: *Jo brolis buvo Jubalas. Jis buvo protėvis visų, kurie groja lyra ir dūda* (Pr 6, 21).

² Bažnyčios tėvai, pvz., Augustinas, *De Origine Animae Hominis*, 166, 5.13 <http://www.augustinus.it/latino/lettere/index2.htm>

³ *Kada tik pikta dvasia iš Dievo apimdavo Saulių, Dovydas imdavo į rankas lyrą ir grodavo. Sauliui būdavo lengviau ir imdavo geriau jaustis, o piktoji dvasia nuo jo atsitraukdavo* (1 Sam 16, 23).

⁴ *Aš išgirdau iš dangaus garsus, tarsi didelių vandenų šniokštimą ir tarsi galingo griaustinio dun-*

dėjimą. Garsai, kuriuos girdėjau, buvo tarytum arfininkų, skambinančių arfomis (Apr 14, 2). Zebediejaus sūnų Jokūbą ir Jokūbo brolių Joną (juos pavadino Boanergės, tai yra „griaustinio vaikai“) (Mk 3, 17).

⁵ *Ką daryti? Aš melsiuosi dvasia ir melsiuosi protu; giedosiu dvasia ir giedosiu protu (1 Kor 14, 15).*

⁶ *Kaipgi galime mes giedoti Viešpaties giesmę svietimoje žemėje? (Ps 136, 4)*

⁷ Šv. Gilbertas iš Sempringhamo (apie 1083–1189).

Iš lotynų kalbos vertė prof. dr. Gintautas VYŠNIAUSKAS
Klaipėdos universitetas

Versta iš Ioannis Saresberiensis episcopi Carnotensis Policratici sive De nugis curialium et vestigiis philosophorum libri 8; recognovit et prolegomenis, apparatu critico, commentario, indicibus instruxit Clemens C.I. Webb. 1909. Oxonii E Typographeo Clarendoniano
<<https://archive.org/details/ioannissaresberi01johnuoft/page/n13/mode/2up>> [žiūrėta 2022 01 14]